

TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARNI O'RNI**Davlatova Nilufar Vosiljanovna***NamDU tayanch doktoranti*

Zamonaviy ta'lim texnologiyalarning asosiy mohiyati ta'limda talabalarni qiziqtirib o'qitish va bilimlarni to'liq o'zlashtirishga erishishdir. Ta'limda berilayotgan bilimlarni talabalarning aksariyat ko'pchilik qismi puxta o'zlashtirishi pedagogik texnologiyani joriy etishning asosiy maqsadi hisoblanadi.

Pedagogik texnologiya asosida dars o'tishda eng asosiy talab talabaning hayotiy tajribasi avval o'zlashtirgan bilimlari va qiziqishlari asosida bilim berishni ko'zda tutadi. Pedagogik texnologiya o'rganilayotgan soha bo'yicha talabalarda bilim etarlicha bo'lmagan holda ham talabada salbiy kechinmaga o'rin qoldirmaslikni, bu talabaning aybi emasligini tan olishni talab etadi. Faollik ko'rsatilsa, bilimlarni o'zlashtirib olishga talabalarda ishonch paydo bo'lishiga erishish mumkin.

Pedagogik texnologiya talabalarning o'rganilayotgan soha bo'yicha bilimlarni esga tushirish, jonlantirish yangi bilimni o'zlashtirishga asos bo'ladi, deb ko'rsatadi. Bilimlar va tayyorgarlikni aniqlash talabani faollashtirish va bilim o'zlashtirishga ijobiy motivni keltirib chiqaradi. Mavzuni o'rganishga kirishishda erkin suhbat, munozara, aqliy hujum va boshqa shakllarda jonlantirish mumkin.

Zamonaviy ta'lim texnologiyalar ta'lim amaliyotida uchta darajada qo'llaniladi:

1. Umumiy pedagogik daraja. Umumiy pedagogik (umumdidaktik, umumtarbiyaviy) texnologiya o'quv-tarbiya jarayonining yaxlit tizimliliigi, ma'lum bir region, o'quv yurti tomonidan uzluksiz ta'lim ta'lim tizimining muayyan bir bosqichidagi texnologiyaning umumiy qonuniyatlari, ilmiy-nazariy asoslari, tamoyillari, amaliyotda qo'llashning umumiy xususiyatlari, shart-sharoitlarini ifodalaydi. SHu o'rinda qayd etish kerakki, uzluksiz ta'lim tizimining har bir bosqichida ta'lim mazmuni orqali tegishli o'ziga xos maqsad va vazifalarni amalga oshirish ko'zda tutilganligi sababli, pedagogik texnologiya ham o'ziga xos xususiyatga ega bo'ladi. Bu darajada pedagogik texnologiya pedagogik tizim tushunchasiga sinonim hisoblanadi. Uning tarkibiga ta'lim-tarbiya jarayonining maqsad va vazifasi, mazmuni, vosita va metodlari, tarbiya jarayonining ob'ekti va sub'ekti faoliyatining algoritmlari kiradi.

2. Xususiy metodik darajada pedagogik texnologiyaning muayyan bir predmet, kursni o'qitish jarayonining maqsad va vazifalarini amalga oshirish maqsadida foydalaniladigan ta'lim mazmuni, o'qitish vositalari, metodlari va shakllarining majmuasi tushuniladi.

3. Lokal (modul) darajada o'quv-tarbiya jarayonining ma'lum bir qismining xususiy didaktik va tarbiyaviy maqsadini hal etishga qaratilgan texnologiya tushuniladi. Unda o'quvchi- talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish, ular bilimni nazorat qilish, shaxsiy fazilatlarini shakllantirish kabi masalalar ko'zda tutiladi.

Zamonaviy ta'lim texnologiyalarning yuqorida qayd etilgan uchta darajasi bir-birini to'ldiradi va taqozo etadi. O'zbekistonda zamonaviy ta'lim texnologiyalar masalalari, asosan, ta'lim doirasida o'rganilmoqda. Ta'lim texnologiyasi deb, o'quv-tarbiya jarayonida o'quvchi maqomini o'zgartirish, yangilash yo'li bilan ma'lumot mazmunini va modellashtirish darajalari – o'quv materiali, o'quv predmetiga pedagogik ishlov berish, o'rganiladigan mavzuni o'quvchi-talabalarning real bilish imkoniyatlariga moslashtirish, ta'lim natijasini qabul qilingan etalon darajasiga ko'tarish va baholashga oid usullar, vositalar, ta'limning tashkiliy shakllarini tushunamiz. Ta'lim texnologiyasi o'quv-tarbiya jarayonini boshqarishning hozirgi etakchi printsiplari (subordinatsiya) ni chegaralaydi, unda koordinatsiya o'qituvchi (pedagog) va o'quvchi-talaba faoliyatini o'zaro muvofiqlashtirishning etakchi printsiplari aylanadi. Koordinatsiya ta'limni tashkil qilish, boshqarish va nazorat qilishning bosh printsiplari aylananda o'quvchi-talaba ta'lim jarayonining o'qituvchi (pedagog) bilan teng huquqli sub'ektiga aylanadi, ta'lim jarayonini o'qituvchi (pedagog) va o'quvchi-talaba birgalikda amalga oshiradi.

Zamonaviy ta'lim texnologiyalari ta'lim sifatini oshirishda katta ahamiyatga ega. Ularning o'ri va ta'siri quyidagilarni o'z ichiga oladi:

–Zamonaviy ta'lim texnologiyalari, o'quvchilar o'rtasida kommunikatsiyani yanada kuchaytiradi. O'quvchilar, onlayn platformalarda, forumlarda yoki videokonferentsiyalar orqali fikr almashishlari va hamkorlik qilishlari mumkin. Bu, o'quvchilarning bir-biriga o'rgatish jarayonida o'zaro ta'sir ko'rsatish va o'zlashtirish imkoniyatlarini yaratadi.

–Zamonaviy ta'lim texnologiyalari, o'quvchilarga masofadan o'quvchi resurslariga (darsliklar, maqolalar, videolar) va onlayn o'quv platformalariga kirish imkonini beradi. Bu, o'quvchilar uchun geografik cheklanmalar va vaqt muammolarini o'z ichiga olmaydi. Ular o'z vaqtida o'quv materiallariga murojaat qilishi va o'z o'rganish tezligini belgilab olishlari mumkin.

–Zamonaviy ta'lim texnologiyalari o'qituvchilar uchun ham o'rganish jarayonini yanada qulaylashtiradi. Ular dars materiallarini yaratish, o'quvchilar bilan aloqani saqlash va baholashning yanada samarali usullarini topishlari mumkin. Shuningdek, onlayn platformalar orqali o'qituvchilar o'quvchilarni monitoring qilish, ularning o'zlashtirish darajasini o'rganish va ular bilan individual ravishda ishlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

–Zamonaviy ta'lim texnologiyalari o'quvchilarning qiziqishlarini o'zlashtirishga yordam beradi. Interaktiv darsliklar, o'quv o'yinlari, multimedia materiallar va virtual laboratoriyalar o'quvchilarga o'rganish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilishadi. Bu usul qiziqishlarni oshiradi va o'quvchilarni o'rganish jarayonida qiziqishlar bilan muloqotda bo'lishga yo'l qo'yadi.

Shunday qilib, zamonaviy ta'lim texnologiyalari ta'lim uslubiyatini yanada yaxshilaydi va o'quvchilarni o'rganish jarayonida qiziqishlarini oshiradi. Ular o'quvchilarni boshqarish, aloqalarini rivojlantirish va o'zlashtirishlarini yuksaltirishda muhim bir vazifani bajarishadi.

Ta'lim – boshqariladigan jarayon bo'lib, uning natijasi, ko'p jihatdan, tayyorlangan didaktik loyihaga bog'liq. Didaktik loyiha esa ta'lim texnologiyasining mahsulidir. O'quvchi- talabalarning bilish faoliyatini didaktik loyihaga ko'ra boshqarish ta'lim texnologiyasining pedagogik asosi sanaladi. Har qanday jarayonning boshlanishi va yakuni mavjud bo'lganidek, didaktik loyihani amalga oshirishning ham kirish va chiqish nuqtalari bor. Ikki nuqta orasiga juda ko'p nuqtalarni joylashtirish mumkin bo'lganidek, didaktik loyihani amalga oshirish ibtidosi bilan intihosigacha bo'lgan masofada ta'limning samarali usullari, vositalari ko'p topiladi. Bu erda ta'lim texnologiyasi eng samarali usul bo'lib, ta'limning samarali shaklini tanlashda o'qituvchiga yordamga keladi.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatib turibdiki, yuqori malakali, raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda quyidagilar hal qiluvchi ahamiyat kasb etar ekan:

1. Ta'lim, fan va ishlab chiqarishning o'zaro samarali aloqadorligi.
2. Ta'lim korxonalarini va professional ta'lim dasturlari turlarining xilma-xilligi, ularning fan va texnikaning eng so'nggi yutuqlari, iqtisodiyot va texnologiyalarning eng yuqori andozalari va ko'rinishlaridan foydalanish.
3. Professional ta'lim tizimini ustuvor va foyda keltiruvchi iqtisodiy tarmoqqa aylantirish.
4. Ta'lim muassasalarini zamonaviy o'quv-metodik adabiyotlar bilan ta'minlash va ularning moddiy-texnik bazasini yaratish hamda ularning moliyaviy ko'rsatkichlarini mustahkamlash.

5. Professional ta'lim tizimiga eng yuqori malakali o'qituvchilarni va mutaxassislarni jalb ettirish.
6. O'quv jarayonini axborotlashtirish va komp'yuterlashtirish.
7. Kadrlar tayyorlashning sifat bahosini va ob'ektiv nazorat tizimini qo'llash.
8. Shaxsning rivojlanishi, o'lchovi, sifat va xulqini, qobiliyat intellektini baholash va kasbiy mahorati muammolariga bag'ishlangan psixologik-pedagogik izlanishlarni bajarish.
9. O'qituvchilarni yuqori darajada moddiy rag'batlantirish va ularni ijtimoiy himoya qilish.

Zamonaviy ta'lim texnologiyalari turli xil usullarga ega. Quyidagi zamonaviy ta'lim texnologiyalari turli turlarini o'rganishingiz mumkin:

1. Onlayn ta'lim platformalari. Bu turlarda onlayn ta'lim platformalari o'quvchilarga darsliklar, o'quv videolari, testlar va vazifalar orqali o'rganish imkoniyatini beradi. Bu platformalar o'quvchilar va o'qituvchilar uchun bir majlisda o'rganishni ta'minlaydi va aloqalarini tashkil qilishga imkon beradi.

2. Interaktiv darsliklar. Interaktiv darsliklar, o'quvchilarga interaktiv o'rgatish materiallari orqali o'rganish imkonini beradi. Ular savollar, testlar, animatsiyalar, audio va video materiallar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. O'quvchilar darslik orqali o'rganish jarayonida o'zlashtirishlari, topshirishlari bajarishlari va natijalarni baholashlari mumkin.

3. Videodarslar va vebinarlar. Videodarslar va vebinarlar, o'quvchilarga onlayn videolar yordamida o'rganish imkonini beradi. O'qituvchilar darslarni video formatida taqdim etishlari, o'quvchilarning o'z vaqtida va o'z tempida o'rganishlari imkonini beradi. Vebinarlar esa interaktivlikni oshiradi, qo'shimcha ma'lumotlar va savollar orqali o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini yuksaltishga yordam beradi.

4. Mobil ilovalar va onlayn o'quv dasturlar. Mobil ilovalar va onlayn o'quv dasturlar, o'quvchilarga qulaylik va hamkorlik imkoniyatini beradi. Ular mobil qurilmalar orqali erkin va har qanday joyda o'rganish imkonini beradi. Bu ilovalar o'quvchilarning o'zlashtirishlarini oshirish va bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi.

5. Virtual realitiy (VR) va kengaytirilgan realitiy (AR): VR va AR texnologiyalari, o'quvchilarga immersiv o'rgatish imkonini beradi. VR texnologiyasi o'quvchilarni virtual muhitlarga olib boradi, ular o'zaro amal qilish, o'rganish va tajriba olishlari mumkin. AR esa real dunyoda virtual ob'ektlarni qo'shish orqali o'rganish imkonini beradi.

6. Onlayn diskussiyalar va forumlar. Onlayn diskussiyalar va forumlar o'quvchilarga o'quv mavzulari bo'yicha fikr almashish va hamkorlik imkonini

beradi. O'quvchilar o'z fikrlarini bayon qilish, savollar berish va boshqa o'quvchilar bilan ta'limiy muhitda aloqada bo'lishlari mumkin.

Bu faqat bir necha zamonaviy ta'lim texnologiyalari turlarini ko'rsatishdir. Zamonaviy texnologiyalar tez-tez rivojlanib borayotganligi uchun, yangi texnologiyalar va usullar ham mavjud bo'lishi mumkin, va ular ta'lim sohasidagi innovatsiyalarga yordam berishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М.: Народное образование, 1998. – С. 15-16
2. Гузеев В.В. Образовательная технология: от приема до философии / М.: Сентябрь, 1996. — С. 8] [Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе. Анализ зарубежного опыта. —М.: Знание, 1989. -80 с. —(Новое в жизни, науке, технике. Сер. «Педагогика и психология»; №6)
3. Tolipov U.K., Sharipov Sh.S. O'quvchi shaxsi ijodkorlik faoliyatini rivojlantirishning pedagogik asoslari. – T., Fan, 2012 2. Yo'ldashev J.
4. G., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish. – T: Fan va texnologiya, 2008.